

Llengua i Ús

Revista Tècnica de Política Lingüística

54

1r
SEMESTRE
2014

ISSN: 2013-052X

Recerca

3.2

El plurilingüisme familiar

Eth plurilingüisme familiar

El plurilingüismo familiar

Plurilingualism in Families

Marta Rovira Martínez

*Universitat Oberta de Catalunya
Gaps, Política i Societat*

El català *Llengua*
per a tothom

Generalitat de Catalunya
**Departament
de Cultura**

El plurilingüisme familiar

plurilingüisme, multilingüisme, bilingüisme, famílies, transmissió

L'article aborda una temàtica fins ara poc estudiada com és el fet que cada vegada hi ha més infants que tenen més d'una llengua familiar. No parlem dels que són bilingües català-castellà, sinó d'aquells que en el nostre context aprenen a més a més una altra llengua des de petits. Combinades amb les llengües apreses fora de la família, a l'escola i al carrer, els parlants al·loglots constitueixen un nou perfil de persones plurilingües. Des de fa un segle existeixen estudis sobre l'aprenentatge simultani de més d'una llengua, però encara hi ha alguns falsos tòpics que cal desfer per tal d'abordar el plurilingüisme amb tots els seus reptes, avantatges i inconvenients. Fins i tot a Catalunya, on l'aprenentatge del català i del castellà per part dels infants és assumit com un fet normal, i s'admet el plurilingüisme com un valor social, la complexitat associada a l'aprenentatge de llengües familiars al·loglotes és un fet força poc tractat.

Eth plurilingüisme familiar

plurilingüisme, multilingüisme, bilingüisme, famílies, transmissió

Er article abòrde ua tematica enquia ara pòc estudiada coma ei eth hèt de que cada viatge i a més infants qu'an més d'ua llengua familiara. Non parlem des que son bilingües catalan-castelhan, senon d'aqueri qu'en nòste contèxte aprenen ath delà ua auta llengua des de petiti. Combinades damb es lengües aprenudes dehòra dera família, ena escòla e en carrèr, es parlants al·loglòts constituïssen un nau perfil de persones plurilingües. Des de hè un sègle existissen estudis sus er aprenedissatge simultanèu de més d'ua llengua, mès encara i a quauqui faussi topics que cau des-hèir tà pr'amor d'abordar eth plurilingüisme damb toti es sòns rèptes, avantatges e inconvenients. Tanben en Catalunya, a on er aprenedissatge deth catalan e deth castelhan per part des infants ei assumit coma un hèt normau, e s'admet eth plurilingüisme coma ua valor sociau, era complexitat associada ar aprenedissatge de lengües familiars al·loglòtes ei un hèt fòrça pòc tractat.

El plurilingüismo familiar

plurilingüismo, multilingüismo, bilingüismo, familias, transmisión

El artículo aborda una temática hasta ahora poco estudiada como es el hecho de que cada vez haya más niños que tienen más de una lengua familiar. No estamos hablando de los que son bilingües catalán-castellano, sino de aquellos que en nuestro contexto aprenden además otra lengua desde pequeños. Combinadas con las lenguas aprendidas fuera de la familia, en el colegio y en la calle, los hablantes aloglotos constituyen un nuevo perfil de personas plurilingües. Desde hace un siglo existen estudios sobre el aprendizaje simultáneo de más de una lengua, pero aún abundan algunos falsos tópicos que es necesario desterrar a fin de abordar el plurilingüismo con todos sus retos, ventajas e inconvenientes. Incluso en Cataluña, donde el aprendizaje del catalán y del castellano por parte de los niños es asumido como algo normal, y se admite el plurilingüismo como un valor social, la complejidad asociada al aprendizaje de lenguas familiares aloglotas es un hecho muy poco tratado.

Plurilingualism in Families

plurilingualism, multilingualism, bilingualism, families, transmission

This article focuses on a subject that has been little studied so far: the fact that ever increasing numbers of children have more than one family language. We are not talking about Catalan/Spanish bilingual families, but about families in Catalonia in which children also learn a third language from an early age. Combined with the languages learned outside the family – at school and in the street – speakers of other languages constitute a new profile, that of plurilingual people. Studies of people who learn more than one language simultaneously have existed for more than a century, but there still remain certain false clichés that need to be disproven in order to discuss plurilingualism and all its challenges, advantages and disadvantages. Even in Catalonia, where the fact that children learn Catalan and Spanish is accepted as something normal, and plurilingualism is considered a social value, little consideration is given to the complexities that surround language learning in families where other languages are spoken.

Del bilingüisme al plurilingüisme: un canvi de context

El contingut d'aquest text és fruit d'una recerca documental sobre les tendències actuals en la transmissió de diverses llengües en l'àmbit familiar que va impulsar Linguamón l'any 2011, en col·laboració amb la Càtedra de Multilingüisme de la UOC i dirigida per Miquel Strubell, de la qual va resultar una publicació (Rovira, 2012). Aquí presentem de forma sintètica els principals resultats d'aquest estudi, un cop revisats, per l'interès que té aquesta qüestió en el context d'una societat catalana cada vegada més diversa lingüísticament i cultural.

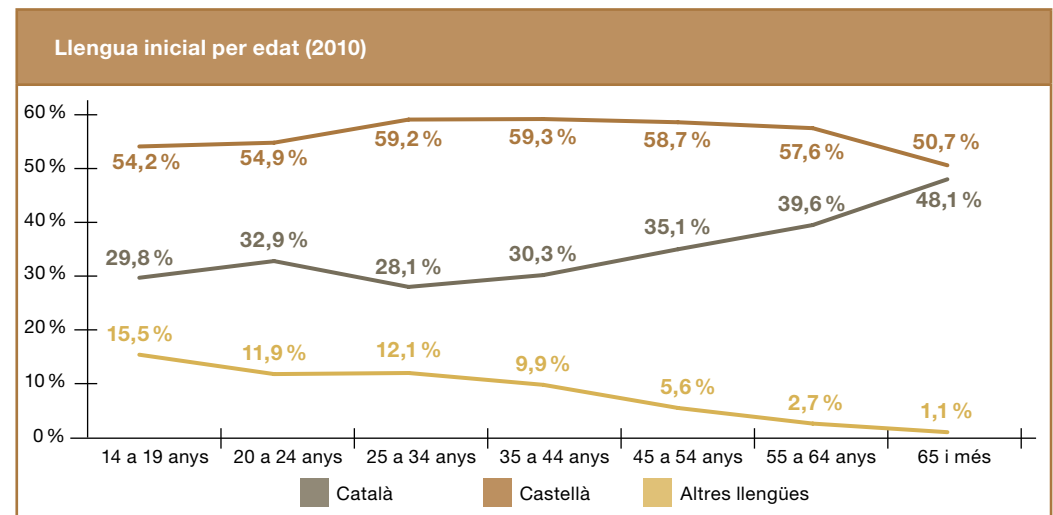
Efectivament, des del canvi de segle, a causa de l'impacte de les migracions estrangeres a Catalunya, la diversitat lingüística ha esdevingut un nou ítem en el panorama acadèmic, social i polític. Especialment, gràcies als estudis promoguts pel Grup d'Estudi de Llengües Amenaçades (GELA) de la Universitat de Barcelona, s'ha posat en evidència que Catalunya és una societat amb parlants de moltes i diverses llengües (més de 300). El multilingüisme és, doncs, el nou context on es produeixen diferents processos lingüístics que convé anar analitzant. En aquest article ens ocuparem d'un d'aquests fenòmens relacionats amb el multilingüisme: el creixent plurilingüisme familiar. És a dir, el fet que els nuclis familiars tenen més d'una llengua de comunicació entre els seus membres. En aquest sentit, cal distingir d'entrada els conceptes de *multilingüisme* i de *plurilingüisme*. Si bé el primer terme l'utilitzem per referir-nos al context (una societat en què es parlen diverses llengües), el segon terme el fem servir per referir-nos als parlants mateixos (persones poliglotes).

Així doncs, en aquest context de multilingüisme (convivència de persones que parlen llengües diferents), trobem una societat formada per persones plurilingües (persones que parlen més d'una llengua). Una de les causes d'aquest plurilingüisme social és la mobilitat geogràfica de les famílies, que té com a conseqüència la penetració

de les llengües d'acollida en el si de famílies provinents d'altres països. Però sobretot és un fenomen que té especial rellevància en el cas de les famílies lingüísticament mixtes, el nombre de les quals tendeix a augmentar. A Catalunya, les llars mixtes representaven un 6,8 % de la població el 2007, segons dades de l'Idescat. I a Barcelona representaven un 8 % del total dels habitants, segons el padró de gener de 2013. Els matrimonis nous entre parelles de diferents nacionalitats foren un 30 % dels totals a la ciutat de Barcelona, també segons el padró del 2013.

D'altra banda, podem inferir, de les dades sobre les llengües de la població a Catalunya, que un 9 % aproximadament dels habitants té llengües diferents del castellà i el català com a llengües familiars (*Enquesta d'usos lingüístics de la població 2008*). Tanmateix, tenint en compte les dificultats per recollir la diversitat lingüística a través de les enquestes (especialment les llengües que no tenen cap reconeixement oficial als països d'origen dels parlants), podem suposar que aquest percentatge és superior. Cal fer notar, a més, que entre les generacions més joves les persones que tenen altres llengües familiars diferents del català i del castellà representen un 15 %. És a dir, el 15,5 % dels joves d'entre 14 i 19 anys declara que no ha tingut ni el català ni el castellà com a llengües inicials.

Gràfic 1: Font: Baròmetre de la Comunicació i la Cultura (2010).

Així doncs, podem suposar que en el futur els parlants plurilingües seran un fenomen en augment, i caldrà considerar-los com un perfil habitual en el nostre país. De fet, aquest no és un fet tan estrany si tenim en compte que la meitat de la població mundial utilitza dues o més llengües en la seva vida quotidiana (Grosjean, 2010). En el cas de Catalunya, a més del bilingüisme català-castellà, hi ha un nombre creixent de famílies que incorporen una tercera o quarta llengua en la seva vida quotidiana.

El bilingüisme familiar

Des dels inicis del segle XX, però sobretot a partir dels anys noranta i encara més a l'inici del segle XXI, s'han realitzat diversos estudis sobre l'adquisició simultània de diverses llengües en la infància i les seves conseqüències en les capacitats lingüístiques, cognitives i socials dels infants (Pavlovitch, 1920; Leopold, 1939, 1947, 1949; Harding i Riley, 1986; Baker, 1996; Grosjean, 2002, 2010...). Si en alguna cosa coincideixen els experts és en la certesa que la transmissió lingüística familiar està vinculada a la creació de lligams afectius amb els progenitors i la resta d'ascendents familiars. Una relació afectiva amb una llengua n'afavoreix l'aprenentatge. Aquesta facilitat per a l'aprenentatge, però, no n'exclou la necessitat d'un vessant formal. Un dels falsos supòsits que recauen sobre les llengües «maternes» és que s'adquireixen de forma «natural». Però la lectoescriptura, les regles gramaticals, els registres formals, etc. no s'adquireixen només parlant una llengua a casa, sinó a través d'una educació conscient i sistemàtica, habitualment en el medi escolar.

Bases cognitives del bilingüisme infantil

La recerca feta fins ara demostra que el bilingüisme infantil, és a dir, l'adquisició de dues o més llengües alhora des d'abans dels tres anys, no és perjudicial per a l'aprenentatge dels infants, ni tampoc no comporta cap mena de

retard en l'adquisició de llengües. Ja l'any 1902, Maurice Grammont (2004) observa que el fet que cada progenitor parli una llengua diferent facilita que l'infant identifiqui cada llengua amb un ús diferent, i adquireixi la capacitat per traduir o buscar correspondències entre una llengua i l'altra, de manera que simultàniament adquireix una noció metalingüística que sens dubte l'enriqueix cognitivament i intel·lectualment. Aquesta diferenciació dels usos de cada llengua també afavoreix la diferenciació de cadascuna de les estructures i codis lingüístics. Malgrat que durant els primers anys els infants tendeixen a barrejar les llengües, a partir dels tres anys ja les saben diferenciar correctament com a sistemes lingüístics separats. En sintonia amb el procés d'aprenentatge, els infants, des de ben petits, poden identificar paraules diferents per a un mateix objecte o acció en funció del progenitor amb qui interactuïn o amb qui relacionin aquell objecte o acció.

Tanmateix, hi ha diversos mites vinculats a l'aprenentatge simultani de les llengües en la infància. Un dels mites més estesos és que les llengües maternes o les llengües apreses simultàniament de forma precoç són adquirides amb la mateixa intensitat. Aquest mite està relacionat amb un altre mite: que les llengües familiars s'adquireixen de forma completa. No són certes ni una cosa ni l'altra. En primer lloc, perquè cal tenir en compte el nombre d'interlocutors que té cada llengua per a l'infant, i el context lingüístic. Habitualment, una de les llengües familiars es troba en un context de llengua majoritària, mentre que l'altra es troba en un context de llengua minoritària. Per exemple, un pare que parli alemany a Catalunya podrà ensenyar aquesta llengua als seus fills. Però el nivell d'exposició d'aquests a l'alemany serà molt menor que la seva exposició al català i al castellà. Per tant, el nivell d'adquisició de l'alemany serà en principi menor (si només l'utilitza amb el pare) que no pas el de les llengües que fa servir per parlar amb més interlocutors. Per això és important per a les famílies plurilingües el fet de reforçar l'aprenentatge de la llengua minoritària mitjançant l'ús de materials educatius, els viatges al

país d'origen d'aquesta part de la família o bé a través de l'educació formal.

«Another common misconception is that bilinguals have equal knowledge of their languages. In fact, bilinguals know their languages to the level that they need them and many are dominant in one of them.» (Grosjean, 2010)

En relació amb el nivell d'aprenentatge de les llengües adquirides mitjançant la transmissió familiar, cal prendre consciència que la perspectiva dominant, tal com assenyala Grosjean (2010), és la del monolingüisme. Segons aquesta perspectiva, sempre es veurà manca de competència lingüística en l'adquisició d'una llengua familiar minoritària. Però si considerem l'aprenentatge de llengües des d'una perspectiva plurilingüe, com fa Grosjean, haurem d'assumir que tota persona coneix diverses llengües amb diferents nivells de competència i d'intensitat. Coneixem llengües que només som capaços d'entendre (a través de la intercomprensió lingüística), llengües que som capaços de llegir, o fins i tot llengües que parlem parcialment. Per a la majoria de la població, l'aprenentatge d'una segona o tercera llengua que no es parla en el nostre context quotidià implica que només coneixem un cert registre formal d'aquesta llengua, però no ens podem equiparar ni molt menys a un parlant monolingüe d'aquesta llengua (això passa, per exemple, amb la competència adquirida en anglès com a tercera llengua).

En el cas de les llengües familiars, l'avantatge és que l'aprenentatge precoç d'una llengua prepara la persona per guanyar-hi competència lingüística de forma ràpida en un context en què aquesta llengua sigui majoritària. Per tant, si, havent adquirit l'alemany a través del pare, fem una estada d'estudis a Alemanya quan tinguem 20 anys, ens serà molt fàcil adquirir l'accent, l'estructura i els girs lingüístics d'aquesta llengua. Molt més que si l'haguéssim

hagut d'aprendre de cap i de nou a 20 anys, per exemple. Una llengua apresada de forma precoç pot ser, així, activada en un altre moment de la nostra vida, fins i tot quan hem deixat d'utilitzar-la.

L'altre gran mite que afecta el bilingüisme familiar és la idea que l'infant barreja les llengües i no les distingeix adequadament. La primera part d'aquest mite és certa (barreja de llengües), la segona no. És normal que l'infant tingui lapsus i que barregi les llengües inicialment, i això pot generar frustració (Solé, 2009). Alguns experts (Harding-Esch & Riley, 2003), però, consideren que la barreja de llengües no és un problema, sinó que forma part del procés d'aprenentatge de les llengües. Una anàlisi més acurada d'aquest procés permet comprendre que hi ha una lògica en la barreja que produeixen els infants abans dels 3 anys. Igualment, mentre que alguns experts manifesten que el desenvolupament del llenguatge pot ser més tardà que en altres nens de la mateixa edat (Solé, 2009), d'altres consideren que això no està provat del tot (Grosjean, 2010; Harding i Riley, 1986; Sorace, 2006) i que dependrà de cada infant.

En qualsevol cas, la barreja de llengües, tal com ha estat estudiada, es produeix a través de dos fenòmens molt concrets, i no implica en cap cas que les llengües es confonguin. És a dir, que l'infant sap des del primer moment que està parlant llengües diferents, que utilitza codis de parla diferenciats. Concretament, el *codeswitching* (alternança de codi) i el *borrowing* (préstec de vocabulari). El *borrowing*, o préstec, consisteix en la barreja de les dues llengües a través de la mescla d'estructures sintàctiques, de vocabulari o d'accents. Més endavant, els infants completen frases en l'altra llengua o busquen el vocabulari que no coneixen. És el que es coneix com a *codeswitching* o alternança de codi; és a dir, la inserció de vocabulari, d'expressions o de frases senceres d'una llengua en una conversa feta en una llengua diferent.

Aquest tipus d'inserció d'una llengua diferent en el diàleg, però, pot obeir a la voluntat més o menys conscient del parlant, com a estratègia de discurs, i és quelcom que es produeix sovint quan el parlant està conversant amb un interlocutor que coneix les dues llengües.

Les estratègies de transmissió lingüística en famílies plurilingües

La majoria dels experts són favorables a l'estratègia «Un pare, una llengua» (UPUL)¹ per a l'aprenentatge simultani de dues llengües o més en l'àmbit familiar. Aquesta estratègia, però, pot tenir moltes variants, i de fet les circumstàncies de cada família són les que condicionen l'estratègia més adequada. Tanmateix, podem assenyalar algunes combinacions d'aquesta estratègia UPUL.

Diferents combinacions de l'estratègia UPUL:

- UPUL + llengua escolar / de la comunitat
- UPUL + llengua comuna dels pares
- UPUL + llengua artificial
- UPUL + llengua dels avis

Aquestes combinacions recullen diferents circumstàncies: quan els dos progenitors parlen llengües diferents de la comunitat, o de la llengua escolar; quan els pares utilitzen una altra llengua (*interlingua*) per comunicar-se entre ells; quan adopten una llengua «artificial», és a dir, una llengua no materna per comunicar-se amb els fills o entre ells; o bé quan els avis afegeixen més diversitat lingüística perquè són parlants també d'altres llengües. Aquestes situacions en què hi ha múltiples llengües familiars són les que analitza Anna Solé (2009).

1. Originàriament OPOL, en anglès: «One Parent, One Language».

Pel que fa als beneficis de l'aplicació de l'estratègia UPUL, els experts creuen que la comunicació amb cada un dels progenitors en la seva llengua materna estableix un vincle emocional entre l'infant i la llengua en qüestió, i reforça el vincle amb cadascun dels progenitors. En canvi, pel que fa als problemes que pot comportar l'estratègia UPUL, Harding i Riley (1986) opinen que «quan un dels pares no entén una de les llengües familiars, probablement els intents d'educar els fills de manera bilingüe fracassaran». Com a conclusió, quan un dels pares és l'única font d'una de les llengües, cal fer un esforç suplementari per poder exposar el nen a situacions de parla en aquesta llengua.

Així doncs, les famílies poden utilitzar diferents estratègies per reforçar l'aprenentatge de les llengües, des de classes extraescolars fins a estades a casa dels avis. D'altra banda, existeixen associacions creades per la iniciativa de les mateixes famílies que donen suport a l'aprenentatge bilingüe. Aquestes associacions són molt actives a Internet, ja que a través d'un portal poden difondre bones pràctiques i guies d'orientació per a les famílies plurilingües, a més de posar materials i eines a l'abast de totes les famílies.

Hi ha també altres estratègies de transmissió de dues o més llengües alhora. Segons Grosjean (2010), les cinc estratègies possibles són les següents:

- Estratègia UPUL (en parelles lingüísticament mixtes).
- Una llengua a casa, una llengua fora de casa (*home - outside the home strategy*) (en famílies immigrants).
- Una llengua en primer lloc. Estratègia d'introducció successiva de les llengües (*one language - first strategy*). La primera llengua acostuma a ser la d'ús minoritari.

- Una llengua per a moments específics (*language - time strategy*). Per exemple, una llengua s'utilitza dins de casa i una altra fora de casa, o bé una llengua s'utilitza quan s'és a casa dels avis i una altra llengua quan s'és a casa dels pares.
- Usos intercanviables de les llengües (*free - alternation strategy*). Aquesta no és pròpiament una estratègia, sinó que es tracta més aviat d'una manca d'estratègia.

En qualsevol dels casos, l'adquisició de les llengües dependrà del fet de tenir una estratègia i de no deixar l'aprenentatge de les llengües maternes a l'atzar o simplement a mercè de l'actitud dels infants. El nivell d'adquisició de cada llengua dependrà, doncs, de les decisions que prenguin els pares i dels recursos que hi aportin, com també de la seva capacitat per mantenir la seva opció malgrat la resistència dels fills. De vegades, els infants es neguen a parlar la llengua minoritària, sobretot quan arriben a l'adolescència, perquè no volen sentir-se diferents dels seus companys, o bé perquè es volen distanciar dels pares. Però això no impedeix que n'adquireixin la competència de forma passiva. El més important, però, és que els pares procurin una exposició suficient a les dues llengües, ja sigui a través de la família, dels que tenen cura de l'infant o de recursos materials (DVD, llibres, jocs, etc.). Una bona mesura també és la de passar estones amb altres infants amb qui poden practicar la llengua minoritària. A la llarga, el grau de consistència lingüística és el que permetrà un bon nivell en l'adquisició lingüística per part dels infants.

L'escola davant del plurilingüisme familiar

Una part important de l'èxit de les estratègies de transmissió simultània de llengües en l'àmbit familiar depèn de la reacció de l'entorn. Si la societat accepta bé aquesta diversitat lingüística és més fàcil que els pares optin per transmetre les seves llengües maternes als fills. Això

és especialment important en el cas de les llengües que tenen menys prestigi a la societat d'acollida. En aquest sentit, l'actitud de l'escola té una gran influència en les decisions familiars. En el cas de Catalunya, existeix una política incipient de foment de les llengües familiars. Des de fa uns anys, el Departament d'Ensenyament de la Generalitat de Catalunya ha establert convenis i acords de participació amb entitats vinculades a persones d'origen estranger (com poden ser associacions culturals, associacions no governamentals, ambaixades dels diferents estats d'origen, etc.) que han permès la planificació i la realització de classes de llengua i cultura d'alguns dels col·lectius d'immigrants més nombrosos establerts a Catalunya. Els cursos s'emmarquen en el Pla per a la llengua i la cohesió social, que té com un dels objectius principals l'adequada integració educativa, social i cultural de tot l'alumnat del sistema educatiu de Catalunya, independentment del seu origen i condició.

Actualment, alguns centres d'educació primària i secundària ja inclouen classes d'alguna llengua no curricular en la seva oferta d'activitats extraescolars: amazic, àrab, bengalí, neerlandès, portuguès, romanès, ucraïnès, urdú o xinès. Durant el curs 2012-2013, més de 3.000 alumnes van participar en aquestes classes. Els cursos d'aquest programa es duen a terme fora de l'horari escolar i estan oberts a tots els alumnes del centre que hi puguin estar interessats, independentment de l'origen: alumnes que utilitzen habitualment la llengua en l'àmbit familiar, alumnes que en tenen un coneixement bàsic però que no la utilitzen habitualment (per exemple, els fills de matrimonis mixtos que han adoptat una altra llengua de comunicació familiar) o alumnes que no tenen cap coneixement de la llengua però que tenen interès per assistir-hi. Així mateix, l'àrea del Departament d'Ensenyament que s'ocupa de les qüestions de llengua ha canviat la denominació de Llengua i Cohesió Social per la de Marc per al Plurilingüisme.

Taula 1: Font: Departament d'Ensenyament. Generalitat de Catalunya.

Oferta de cursos de llengües d'origen per a l'alumnat als centres escolars (2012-2013)	
Cursos	Alumnat
LACM (llengua àrab i cultura marroquina)	2.145
Llengua i cultura xinesa	308
Llengua i cultura amaziga	49
Llengua i cultura neerlandesa	162
Llengua i cultura romanesa	302
Llengua i cultura ucraïnesa	35
Llengua i cultura bengalina	30
Llengua i cultura portuguesa	330
Llengua i cultura quàixua	4
Total	3.365

Conclusió

Catalunya es va configurant com una societat multilingüe. En un context de globalització de la cultura i de l'economia, això representa una sèrie d'avantatges evidents. A més, la promoció de l'aprenentatge de les llengües familiars minoritàries no ha d'anar en detriment d'una adquisició reeixida del català i el castellà com a llengües d'ús majoritari a la societat catalana. Més aviat al contrari. Per a les persones plurilingües, l'adquisició simultània de les llengües familiars i de les llengües de l'ensenyament ofereix unes oportunitats evidents per al seu futur professional; i alhora afavoreix una integració basada en la pròpia autoestima, i no en la negació del valor de la pròpia cultura d'origen.

Tal com hem vist, però, les famílies que transmeten més d'una llengua als seus fills no poden deixar aquesta trans-

missió a l'atzar, si volen que aquests les adquireixin de forma adequada. També cal que la societat es doti d'una estratègia per donar suport a aquestes famílies i per promoure aquest «talent lingüístic». Cal que des de les polítiques educatives es vagi desenvolupant una estratègia per encabir l'aprenentatge de les llengües familiars, i els recursos que requereixen, en l'àmbit educatiu.

Bibliografia

BAKER, Colin. *Foundations of Bilingual Education and Bilingualism*. Multilingual Matters, 1996.

BARRON-HAUWAERT, Suzanne. *Language strategies for bilingual families. The One-Parent-One-Language Approach*. Clevedon (Avon): Multilingual Matters Ltd, 2004.

GENERALITAT DE CATALUNYA. DIRECCIÓ GENERAL DE POLÍTICA LINGÜÍSTICA. *Principals resultats de l'Enquesta d'usos lingüístics de la població 2008*, 2011.

GROSJEAN, François. *Bilingual. Life and Reality*. Harvard University Press, 2010.

HARDING-ESCH, Edit; RILEY, Philip. *The bilingual family. A handbook for parents*. Cambridge: Cambridge University Press, 1986.

LEOPOLD, Werner. F. *Speech Development of a Bilingual Child: A Linguistics Record (in four parts)*. Evaston: Northwestern Press, 1939, 1947, 1949a, 1949b.

«Les llengües a Catalunya: resultats de l'Enquesta d'usos lingüístics de la població 2008». *Llengua i Ús: Revista Tècnica de Política Lingüística* [en línia] [Barcelona: Generalitat de Catalunya. Direcció General de Política Lingüística], núm. 45 (2009). <http://www6.gencat.cat/llengcat/liu/45_41.pdf> [Consulta: 30 abril 2014].

PAVLOVITCH, Milovoïe. *Le langue enfantin: Acquisition du serbe et du français par un enfante serbe*. Paris: Champion, 1920.

ROVIRA MARTÍNEZ, Marta. *Estratègies de transmissió lingüística en famílies plurilingües*. UOC, 2012.

SAUNDERS, George. *Bilingual Children: From Birth to Teens*. Clevedon (Avon): Multilingual Matters, 1988.

SOLÉ I MENA, Anna. *Multilingües des del bressol. Educar els fills en diverses llengües*. Barcelona: UOC, 2009.

SORACE, Antonella. «The more, the merrier: facts and beliefs about the bilingual mind». A: Della Sala, S. (ed.). *Tall Tales about the Mind and Brain: Separating Fact from Fiction*. Oxford: Oxford University Press, 2006.

TURELL, M. Teresa. «Our trilingual experience. Catalan/English/Spanish Trilingual Family in Catalonia». *The Bilingual Family Newsletter*, vol. 14, núm. 4, 1997.

Revistes digitals

Multilingual Living Magazine. <<http://www.biculturalfamily.org/magazine.html>>. Cal pagar per consultar-la.

The Bilingual Family Newsletter. <<http://www.bilingualfamilynewsletter.com/archives.php>>. Ja no s'edita. Tots els arxius estan disponibles.

Language Policy. <<http://www.springerlink.com/content/108796/>>

CAL Digest Series. <http://www.cal.org/resources/pubs/CAL_digests.html>

International Multilingual Research Journal. <<http://imrj.asu.edu/>>

Recursos en línia

Bilingualism Matters. <<http://www.bilingualism-matters.org.uk/resources/bilingualism-and-home/>>

Multilingual Family. <<http://www.multilingualfamily.org.uk/>>

DULALA. <<http://www.dunelanguelautre.org/index.html>>

Multilingual Living. <<http://www.multilingualliving.com>>

Bilingual/Bicultural Family Network. <<http://www.biculturalfamily.org/>>

Multilingual Living Magazine. <<http://www.multilingualliving.com/purchase-multilingual-living-magazine/>>

Being Multilingual. <<http://beingmultilingual.blogspot.com/>>

Programa Piccolingo de la Unió Europea (UE) per promoure l'aprenentatge de les segones llengües des de l'educació infantil, URL <<http://piccolingo.europa.eu/>>, per al qual la UE ha editat un manual: *Language learning at pre-primary school level: making it efficient and sustainable Policy Handbook*, URL <http://www.learningteacher.eu/sites/learningteacher.eu/files/language_learning_pre-primary_school_level.pdf>